

УДК 343.85:351.741(477)

М.О. Свірін,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ЗЛОЧИНІВ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ (ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ)

У статті досліджено питання щодо семантичного та юридичного розуміння поняття “запобігання злочинам”, різних підходів до розуміння запобіжної діяльності, визначено співвідношення понять “профілактика”, “попередження”, “превенція”, “запобігання” та “припинення” злочинів. Автором проаналізовано завдання та повноваження Національної поліції у запобіганні злочинам відповідно до чинного законодавства, запропоновані диференціюючі ознаки такого запобігання.

Ключові слова: запобігання злочинності, попередження, профілактика, запобігання, превенція правопорушень.

В статье исследованы вопросы, касающиеся семантического и юридического понимания “предотвращения преступлений”, разных подходов к пониманию предупредительной деятельности, определено соотношение понятий “профилактика”, “предупреждение”, “предотвращение”, “превенция” и “пресечение” преступлений. Автором проанализированы задачи и полномочия Национальной полиции по предотвращению преступлений в соответствии с действующим законодательством, предложены дифференциальные признаки такого предотвращения.

Ключевые слова: предотвращение преступности, предупреждение, профилактика, предотвращение, превенция правонарушений.

Paper examines several issues relating to the legal and semantic understanding of the “prevention of crime”, different approaches to the understanding of preventive activity, defined by the ratio of the concepts of “prevention”, “precautions”, “preventive measures”, and “suppression” of crimes are suggested. The author analyzes the objectives and powers of the National Police to prevent crime in accordance with the current legislation, proposed by distinctive features such prevention.

Keywords: crime prevention, prevention, precautions, preventive measures, prevention of offenses.

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, визнаються найважливішою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають головний зміст і спрямованість діяльності держави.

Проведення в Україні змін щодо соціально-політичних, економічних, демографічних та інших відносин призводить не тільки до позитивних результатів, але й у певній мірі породжує нові види суспільних та міжособистісних протиріч, складні соціальні конфлікти. Їх наслідки, у свою чергу, сприяють появі різного роду небезпек та загроз для людини, держави та суспільства. До числа таких наслідків насамперед відносяться злочинність та процеси криміналізації населення.

Означена проблема набула на сьогодні особливої гостроти, тому що кількість та рівень злочинності підвищуються, а боротьба з нею залишається малоефек-

тивною. Нам не вдається зупинити “вал” злочинності, її рівень невпинно зростає. Так, статистичні дані Генеральної прокуратури України свідчать, що протягом 2013 року в Україні було зареєстровано 563 560 кримінальних правопорушень. У 2014 році, у зв’язку з відсутністю реєстрації з об’єктивних причин таких правопорушень на територіях АР Крим та частині Донецької і Луганської областей, їх кількість склала 529 139, але вже у 2015 році за тих же умов їх кількість зросла до 565 182 [1].

Особливе занепокоєння викликають злочини з високим ступенем суспільної небезпеки. Так, у загальній структурі злочинності значно зросла частка тяжких злочинів – поширюються убивства на замовлення; захоплення заручників; злочини, пов’язані з незаконним обігом наркотичних засобів, зброї, вибухових речовин тощо. До того ж тут спостерігається зв’язок з організованою злочинністю і кримінальним професіоналізмом, з корупцією та тероризмом.

Суспільству необхідна чітка політична концепція протидії злочинності. Відповідно мають бути визначені концептуальні напрями запобігання злочинності з визначенням завдань кожного із суб’єктів цієї діяльності. Необхідно використати досягнення багатьох наук, але найбільш важливі кримінологічні знання, що надають можливість правильно організувати протидію злочинності та ефективно впливати на неї.

Соціально-політичні зміни, що сталися останніми роками в Україні, стали імпульсом для проведення реформ, в т.ч. і у правоохоронній сфері. Зокрема, затверджено Стратегію національної безпеки України, утворено ряд нових правоохоронних органів, у т. ч. і Національну поліцію, яка має ряд завдань та повноважень щодо запобігання злочинним проявам.

Так, Законом України “Про Національну поліцію” від 2 липня 2015 року до основних повноважень поліції віднесено здійснення *превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень*, вжиття у межах компетенції заходів для їх усунення. Ефективність реалізації цих законодавчих повноважень потребує прийняття низки нормативних документів, а також створення відповідної методології запобіжної діяльності [2].

Аналіз законодавчої і відомчої нормативної бази МВС України та Національної поліції, що регламентує діяльність поліції щодо запобігання злочинів, свідчить про те, що цим проблемам ще не приділяється необхідної уваги і механізм реалізації законодавчих норм потребує серйозного опрацювання.

Розв’язанню проблем ефективного запобігання злочинності в широкому розумінні приділена значна увага кримінологами. Вихідні теоретичні положення, понятійний апарат, кримінологічні методики дослідження цих проблем розроблено такими вченими, як: Г.А. Аванесов, О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, Т.А. Денісова, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, І. І. Карпець, М.Й. Коржанський, М.В. Костицький, В.М. Кудрявцев, О.Г. Кулик, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, О.А. Мартиненко, М.І. Мельник, А.А. Музика, П.П. Михайленко, В.М. Попович, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, П.Л. Фріс, В.І. Шакур, О.Н. Ярмиш та ін.

Проблеми попередження злочинів органами внутрішніх справ досліджувалися в працях таких вчених, як: М.Г. Вербенський, О.М. Джужа, С.М. Іншаков, М.В. Корнієнко, В.Г. Лихолоб, В.І. Шакур та ін.

Їх роботи присвячено переважно виробленню стратегії впливу на окремі категорії антисоціальних осіб, причини й умови, що породжують певні види злочинності. Натомість праці, в яких би комплексно розглядалися нормативно-

правові й організаційно-функціональні аспекти запобігання злочинам Національною поліцією на сьогодні практично відсутні.

З урахуванням цього вбачається вкрай важливим та актуальним всебічне дослідження зазначених питань і, в першу чергу, визначення основних понять, що застосовуються на законодавчому рівні та кримінологами при розробці засад протидії злочинності та запобіганню злочинам.

Тематика щодо запобігання злочинності в державі постійно привертає увагу вчених та практиків. Така ситуація обумовлена, як зазначає І.В. Однолько, не тільки тим, що злочинність завжди визнавалась особливо небезпечним соціально деструктивним феноменом, але й тим, що питання запобігання є однією з важливих проблем сучасної кримінально-правової та кримінологічної політики держави [3, с. 141].

Традиційно в науці вивчення будь-якого питання починається з визначення лексико-семантичної сутності предмета дослідження. “Понятійний апарат, як справедливо зазначає С.О. Сафронов, грає ключову роль в гносеології. Світогляд людини формують зовнішні образи, а світорозуміння формується завдяки поняттям” [4].

Проте дотепер як на законодавчому рівні, так і у науковій літературі та на практиці відсутнє єдине концептуальне розуміння поняття “запобігання злочинам”, а також співвідношення інших термінів, які застосовують юристи й управлінці (попередження, профілактика, превенція, припинення). Дискусії з цих питань тривають, а нормотворці й далі необгрунтовано застосовують термінологічну синонімію та полісемію. Як слушно зауважує О.М. Джужа, термінологічна плутанина лише призводить до суперечностей при розв’язанні проблем попередження злочинів [5, с. 136].

Розмежування понять попередження, запобігання, превенція, профілактика, усунення причин та умов злочинності (злочинів) носить здебільшого умовний характер, що викликано насамперед етимологічною спорідненістю цих термінів.

В українській мові слово запобігання (від дієслова “запобігати”) тлумачиться як: не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане, а слово запобіжний – “призначення для захисту чого-небудь від пошкодження або небезпеки” [6, с. 320].

Синонімічні словники дають до слова запобіжний такий ряд: профілактичний, попереджувальний, охоронний, захисний, який відвертає [7].

“Профілактика” є словом іншомовного походження, яке з грецької мови перекладається як “запобіжний” і тлумачиться як сукупність заходів, спрямованих на запобігання виникненню й поширенню чого-небудь, на збереження певного порядку [8, с. 569].

У юридичній енциклопедії *запобігання злочинності* визначається як соціальна діяльність, яка полягає в *усуненні причин та умов злочинності* [9, с. 513]; а *превенція* (від лат. Praeventio – випереджаю, попереджаю) тлумачиться як *попередження, запобігання* [10, с. 21].

У “Великому тлумачному словнику сучасної української мови” превенція розглядається як запобігання злочинам [6, с. 919].

“Попередження злочину”, як зазначає С.О. Сафронов, дослівно означає “перед злочинном”. Відповідно, продовжує далі автор, “попередження злочинів” відбувається до моменту скоєння будь-якого діяння, яке визнається злочином (тобто до моменту скоєння готування до злочину, замаху на злочин або будь-якого злочину, передбаченого Особливою частиною КК України) [4].

Відсутність законодавчого визначення понять, що аналізуються, не визначена їх різниця або тотожність, призвели до появи значної кількості їх теоретичних інтерпретацій, численних публікацій дискусійного характеру.

Так, наприклад, одні автори попереджувальну діяльність бачать у якості складових трьох понять: профілактика, запобігання і припинення [11, с. 119; 12, с. 111]; інші розглядають профілактичну діяльність в якості одного з напрямів або форм запобігання злочинів [13, с. 15]; деякі звужують поняття попередження, включаючи в нього два елементи цієї діяльності: запобігання і припинення злочинів [14, с. 100].

Наведені терміни – хоч і різні за способом утворення та походженням – проте семантично ідентичні. Саме тому в юридичній науці їх нерідко використовують як рівнозначні та взаємозамінні.

Слід зазначити, що у науковій літературі розглядаються поняття *запобігання злочинності* (в широкому розумінні) та *запобігання злочинам* (у більш вузькому, прикладному значенні). У першому випадку, як зазначає І.В. Однолько: “...мають на увазі історично сформовану систему подолання об’єктивних та суб’єктивних передумов злочинності, яка реалізується шляхом цілеспрямованої діяльності всіх інститутів суспільства щодо усунення, зменшення та нейтралізації факторів, які детермінують існування злочинності та вчинення злочинів. У більш вузькому, прикладному значенні запобігання злочинам являє собою діяльність, спрямовану на недопущення їх вчинення шляхом виявлення та усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, здійснення впливу на осіб, схильних до їх вчинення” [3, с. 143].

Аналогічно (на двох рівнях) розглянув поняття “запобігання злочинам оперативними підрозділами” і Я.Ю. Кондратьєв. В широкому розумінні під запобіганням автор бачив “комплексну підсистему заходів запобіжного впливу в межах державної системи запобігання злочинності, яка, реалізуючи свої специфічні функції, здійснює загальну превенцію (завдяки впливу на свідомість значного кола осіб, як застережний фактор), а також індивідуальну превенцію (щодо конкретних суб’єктів у плані попередження та припинення їх злочинної діяльності в подальшому), а також забезпечує свій самозахист та безпеку інших соціальних систем від злочинних посягань”. У вузькому розумінні, в аспекті оперативно-розшукової діяльності, запобігання злочинів розглядалось ним як “спеціальна, чітко урегульована законом та підзаконними актами діяльність оперативних підрозділів щодо протидії кримінальним явищам і процесам та подолання кримінальної активності з боку конкретних осіб (груп, середовищ)” [15, с. 16–17].

Юридичний словник “запобігання злочинності” визначає як сукупність взаємопов’язаних заходів (загально-соціальних і спеціальних), здійснюваних державними органами та громадськістю і спрямованих на боротьбу зі злочинністю, на усунення причин та умов, які породжують злочини [16, с. 275–276].

Під загальносоціальними (державними) заходами О.М. Литвинов пропонує розуміти сукупність ефективних заходів соціально-економічного, правового, ідеологічного, організаційно-управлінського, культурно-виховного змісту, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин і усунення чи нейтралізацію детермінантів злочинності [17, с. 112].

Одним із значимих факторів запобігання злочинності, як визначає В.В. Голіна, є дослідження всієї системи заходів запобігання, до яких відносять загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний рівні. Базовим є саме загальносоціальний рівень, основна мета якого полягає у подоланні чи обмеженні криміногенно небезпечних протиріч у суспільстві, поступове

викорінення негативних явищ, створюваних політичними, економічними, психологічними, ідеологічними, міжнаціональними та іншими чинниками виникнення криміногенного потенціалу в суспільстві (економічні й політичні кризи, небезпечне майнове розшарування населення, необґрунтоване, навіть злочинне збагачення певних кіл громадян, безробіття, затримка заробітної плати, існування на межі виживання переважної частини населення, занепад моралі, проституція, наркоманія, алкоголізм, безпритульність тощо). Ефективність загальносоціального запобігання злочинності може бути забезпечена розумною та цілеспрямованою соціально-економічною політикою держави [18, с. 39].

Отже, зазначені заходи не спрямовані безпосередньо проти злочинності, але вони опосередковано справляють суттєвий вплив на стан злочинності. Виходячи з наведених вище визначень та позицій вчених можна дійти висновку, що заходи загальнодержавного запобігання злочинності не обмежуються тільки предметом кримінологічної науки, оскільки спрямовані на вирішення більш широкого кола питань економічного, соціального, морально-психологічного та правового характеру.

На основі аналізу дефініції понять запобігання та інших визначень “запобігання злочинам” слід визначити як сукупність заходів, що здійснюються правоохоронними органами шляхом виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів, вжиття оперативно-розшукових заходів, слідчих та профілактичних дій з метою недопущення їх учинення.

Однак при цьому слід враховувати, що на сьогодні чинний КПК України не містить норми, яка передбачала б виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, що, у свою чергу, суперечить положенню ч. 1 ст. 1 КК України в контексті реалізації одного із завдань КК України – запобігання злочинам.

Аналіз законодавства України щодо проблем запобігання злочинності дозволяє констатувати, що при цьому законодавець поряд з терміном “запобігання” послуговується ще й такими, як попередження, профілактика, превенція, припинення. Значення цих термінів у законодавстві не розкривається. Вони переважно взаємозамінні між собою, проте в окремих випадках цими термінами позначаються різні поняття (види, рівні, форми попереджувальної діяльності). Здебільшого законодавцем використовується термін запобігання (злочинам, правопорушенням тощо), який міститься як в Конституції України, так і в КК України та низці законів, зокрема і в Законі України “Про Національну поліцію”.

Важливість питання щодо необхідності практичного розмежування понять “профілактика”, “попередження”, “запобігання” та “припинення” хоча б на фахово-галузевому рівні сприяло появі значної кількості наукових праць, в яких вчені висловлювали з цього приводу конструктивні думки.

Так, В.В. Голіна зазначає, що профілактика – це сукупність заходів щодо виявлення і усунення об’єктивних і суб’єктивних причин та умов, які сприяють учиненню злочинів. Запобігання ж – це робота із виявлення осіб, які мають намір учинити злочин, з метою недопущення реалізації цих намірів у кримінальні дії [18, с. 6].

В.І. Васильчук та О.І. Козаченко вважають, що запобігання здійснюється після того, як вже сформовано злочинний умисел [11, с. 125].

Припинення злочину окремі автори включають до попереджувальної діяльності з огляду на однозначно визначені в кримінальному законодавстві поняття готування до злочину, замах на злочин, що ніби відповідає правоохоронним діям, які охоплюються поняттям запобігання злочинам. При цьому процес формування умислу вважається першою стадією розвитку злочинної діяльності, а не допустити його формування покликана профілактика злочинності. Йдеться про

так звану ранню профілактичну діяльність. Натомість О.М. Джу́жа доводить, що на стадії готування до злочину на індивідуальному рівні застосовується відвернення, а припинення – на стадії замаху на злочин [5, с. 140].

Цікавим з цього приводу є роз'яснення до терміну “запобігання злочинності” А.П. Закалюка, який зазначив, що: “Залежно від міри сформованості причин та умов злочинної поведінки і пов’язаного з цим моменту їх реалізації у здійсненні такої поведінки, запобігання злочину поділяється на: а) профілактику, яка здійснюється до формування злочинного умислу; б) запобігання, що відбувається після сформування злочинного умислу до початку вчинення злочину; в) припинення злочину, до якого належать запобіжні заходи, здійснювані після початку кримінально-караних дій. Кожний із названих видів запобігання злочину зумовлений не лише певним періодом здійснення, а й змістовими відмінностями у межах родового поняття запобігання злочинності” [9, с. 513–514].

На думку певної частини фахівців, А.П. Закалюк, визначаючи термін запобігання злочинам [9, с. 513–514], дав вичерпну відповідь на довготривалий спір, а саме – як слід тлумачити одну з основоположних законодавчих норм, представлених у ст. 1 КК України, яка відносить до завдань кодексу і запобігання злочинам, що закріплює попереджувальну функцію кримінального права і, відповідно, кримінальної політики держави. Ретельний аналіз цієї норми свідчить, що вона реалізується саме шляхом запобігання злочину, який готується (тобто після реально сформованого умислу), а також шляхом припинення злочину, який вже розпочався. Крім того, для втілення зазначеної норми в дію кодекс заклав відповідні правові важелі, а саме – введення інститутів готування до злочину (ст. 14) та замах на злочин (ст. 15), тобто стадії, на яких можна попередити злочини.

Водночас уважно аналізуючи тлумачення, надане А.П. Закалюком, слід звернути увагу на те, що стадія припинення злочину охоплює запобіжні заходи, здійснювані після початку кримінально-караних дій, тобто включаючи стадії готування до злочину та замаху на нього; стадія ж запобігання передбачає заходи після сформування злочинного умислу до початку вчинення злочину [9, с. 513–514]. Тобто автор виходить з прийнятого тлумачення терміну запобігання – не допустити, заздалегідь відвертати що-небудь.

Таким чином, вочевидь наявне протиріччя між смисловим значенням терміну запобігання (не допустити, заздалегідь відвертати що-небудь) і значенням, яке вкладається в цей термін Конституцією та КК України (запобігти злочинів на стадії готування чи замаху).

На нашу думку, з метою усунення зазначеного протиріччя слід підтримати послідовників одного з засновників теорії профілактики злочинів органами внутрішніх справ А.Г. Лекаря, яким у якості спільного, об’єднуючого, родового поняття було запропоновано розглядати у змісті поняття “запобігання злочинів”, сутність якого полягала у недопущенні події злочину та його шкідливих наслідків, три його елементи: 1) профілактику злочинів (загальну та індивідуальну), 2) попередження злочинів; 3) припинення злочинів. Диференціацію цих понять він здійснив таким чином:

– *“профілактика злочинів* – діяльність державних органів (у тому числі і органів внутрішніх справ) і громадських організацій з виявлення та усунення причин, які породжують злочин, та умов, що сприяють їх вчиненню;

– *попередження злочинів* – встановлення осіб, що виявляють намір вчинити злочин, і вжиття щодо них заходів (переважно виховних) з метою не допустити реалізації цих намірів в злочинних діях;

– *припинення злочинів* – виявлення осіб, які підготовлюють вчинення злочину, і прийняття до них заходів (головним чином оперативно-розшукових) з метою недопущення переростання підготовчих дій в замах, а замаху – в закінчений злочин” [19, с. 3].

У наведеному ряді елементів запобігання злочинам відсутня превенція, здійснення якої на сьогодні віднесено до основних повноважень поліції. Так, у ст. 23 Закону України “Про Національну поліцію” законодавець передбачив, що поліція, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює *превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання* вчиненню правопорушень; виявляє *причини та умови*, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень; *припиняє* виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; вживає заходів для *запобігання та припинення* насильства в сім’ї тощо [2].

Тобто на сьогодні відповідно до законодавства термін запобігання правопорушенням включає в себе здійснення превентивної і профілактичної діяльності.

У зазначеній нормі не згадується про попередження правопорушень, проте цей термін застосовується у законі. Так, про “попередження правопорушення” йдеться у статтях 40 та 88 Закону [2]. На сьогодні важко сказати, чи є це просто помилкою, чи законодавець визначає “попередження” як синонім терміну “запобігання”. Відповіді на ці запитання дадуть практика застосування закону та подальші наукові дослідження.

Відповідно до ст. 30 Закону України “Про Національну поліцію” поліція для охорони прав і свобод людини, *запобігання* загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи, визначені у ст. 31 цього Закону, а саме: перевірку документів особи; опитування особи; поверхневу перевірку і огляд; зупинення транспортного засобу; вимогу залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірку дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірку дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування [2].

Резюмуючи викладене, слід зазначити:

1. На законодавчому рівні в Україні не визначено поняття “запобігання злочинам”, а також інші поняття, що застосовуються паралельно з цим терміном. В той же час, термін “запобігання” застосовується законодавцем в Конституції України, Кримінальному кодексі та у низці законів України.

2. Закон України “Про Національну поліцію” не відніс запобігання злочинам до обов’язків поліції, а передбачив цей її напрям діяльності серед основних повноважень поліції. Визначивши, що поліція здійснює превентивну і профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, законодавець з однієї сторони визначив інструменти запобігання, а з іншої – незрозумілим залишається питання чи відносяться до запобіжних заходів попередження, виявлення та припинення правопорушень. Попередження правопорушень відсутнє як серед завдань, так і серед повноважень поліції, проте про “попередження правопорушення” йдеться у статтях 40 та 88 закону. Ці та ряд інших запитань підлягають подальшому дослідженню науковцями та практиками. Вбачається,

що частина з них може бути з'ясована після прийняття відповідних нормативних актів в системі МВС України.

На основі аналізу законодавства, запропонованих науковцями дефініцій поняття запобігання та інших термінів, вважаємо за доцільне запропонувати визначення “запобігання злочинам Національною поліцією”, як сукупність заходів, що здійснюються поліцією щодо виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, вжиття превентивних та профілактичних заходів з метою недопущення вчинення злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-16/print1446470092906691>.
3. *Однолько І.В.* Теоретичні засади запобігання злочинності / І.В. Однолько // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2013. – Т. 4 (29). – С. 141–145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/issue/view/306>.
4. *Сафронов С.О.* Поняття превенції злочинів та її співвідношення з однорідними поняттями / С.О. Сафронов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elib.org.ua/theoryoflaw/ua_readme.php?subaction=showfull&id=1329782013&archive=&start_from=&uc.
5. Курс кримінології: Загальна частина: У 2-х кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін. ; За заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Хрінком Інтер, 2001. – 352 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. – 1440 с.
7. *Караванський С.* Словник синонімів української мови. – К. : Орій, 1993. – 472 с.
8. Сучасний словник іншомовних слів / Уклали : О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
9. Юридична енциклопедія : У 6-ти т. – Т. 2. – К. : Укр. енциклоп., 1999. – 742 с.
10. Юридична енциклопедія : У 6-ти т. – Т. 5. – К. : Укр. енциклоп., 2003. – 736 с.
11. Попередження та викриття злочинів у сфері економіки підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України : навч. посіб., Л.П. Скалосуб, М.Г. Вербенський, В.І. Васильчук та ін. / За ред. проф. О.М. Джужі. – К. : РВВ МВС України, 2011. – 520 с.
12. *Ольховська С.М.* Профілактика злочинів у сфері економічної злочинності / С.М. Ольховська // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – С. 111–112.
13. *Пчолкін В.Д.* Поняття та роль оперативно-розшукової профілактики у запобіганні злочинам / В.Д. Пчолкін // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – С. 15–17.
14. *Марков В.В.* Попередження злочинів: зміст поняття / В.В. Марков // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – С. 99–100.
15. *Кондратьєв Я.Ю.* Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції: монографія / Я.Ю. Кондратьєв. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 444 с.
16. Юридичний словник. – К., 1983. – 871 с.
17. *Литвинов О.М.* Загальносоціальний вектор у механізмі протидії злочинності та фактори, що його обумовлюють / О. Литвинов // Вісник Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2008. – Вип. 41. – С. 111–117.
18. *Голіна В.В.* Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. / В. Голіна. – Х., 2011.
19. *Лекарь А.Г.* Профілактика преступлений / А.Г. Лекарь. – М. : “Юрид. лит”, 1972. – 104 с.

Отримано 19.01.2016